

מסמך רקע בנושא:
**הסדר הביטוח של תורמי דם
וסוגיית עידוד תרומת איברים**

מוגש לחה"כ דני יתום

כתיבה: איילת ברק-מדינה, עובדת מחקר ומידע
אישור: דותן רוסו, ראש צוות
עריכה לשונית: מערכת "דברי הכנסת"

א' בסיוון תשס"ג
1 ביוני 2003

1. הסדר הביטוח לתורמי דם

הסדר הביטוח לתורמי דם הוא יוזמה של מד"א, והוא נועד לעודד תרומת דם מדי שנה. תנאי הביטוח מוסדרים בתקנון מד"א.¹

כל אדם התורם מיוזמתו מנת דם לבנק הדם של מד"א, לתחנות מד"א או לבתי-החולים הקשורים למד"א זכאי לביטוח אישי אזרחי. תרומת דם אחת מקנה "ביטוח דם של מד"א" לתורם עצמו ולבן/בת זוגו, לילדיהם עד גיל 18 ולהורי שני בני הזוג. אם התורם רווק/ה הביטוח חל על הוריו ועל אחיו ואחיותיו עד גיל 18. הביטוח נכנס לתוקפו חודשיים לאחר מתן תרומת הדם הראשונה והוא תקף שנה אחת מיום כניסתו לתוקף.

הביטוח מאפשר לזכאי לקבל כל כמות דם ואת מרכיבי הדם הדרושים לו בכל בית-חולים בישראל באמצעות הסדר עם שירותי הדם של מד"א. הביטוח אינו כולל מנות דם מיוחדות הנדרשות לניתוחי לב. המשך הביטוח מותנה בתרומה נוספת משפג תוקף הביטוח של התרומה הקודמת. חשוב לציין כי הסדר זה אין משמעותו זכות קדימה למבוטח בקבלת דם. ביטוח הדם חוסך מאדם הזקוק לתרומה לאתר בעצמו את תורמי הדם, שכן בנק הדם מאתר אותם עבורו. השיקולים בדבר מתן מנת הדם הם רפואיים, כגון דחיפות המקרה.²

נוסף על כך יש כמה תנאים מיוחדים:

תורם שלזכותו עשר תרומות רצופות והגיע לגיל 65 זכאי לביטוח לכל ימי חייו – הוא ובן/בת זוגו. תורם שלזכותו עשר תרומות רצופות ונבצר ממנו להוסיף לתרום מסיבות רפואיות ואין בני משפחה המסוגלים לתרום עבורו יבוטח לכל ימי חייו.

ביטוחים נוספים על ביטוחים אלה:

ביטוח אישי לחיילי צה"ל – זכאים לו חיילים בשירות חובה ובשירות קבע שתרמו דם ביחידתם.

ביטוח קיבוצי – זכאים לו מי שנציגיהם התחייבו לפני שירותי הדם של מד"א לתרום במהלך שנת הביטוח שיעור מסוים של מנות דם מכלל החברים או העובדים. לביטוח זה זכאים חברי קיבוץ המתחייב לתרום תרומת דם שנתית של 14% מתושבי המקום, תושבים של מושב עובדים המתחייב לתרום תרומת דם שנתית של 10% מכלל המבוטחים וכן מוסדות ומפעלים ארגוניים.

2.2. השתלת איברים – מסגרת חוקית

נושא תרומות האברים בארץ מוסדר בחוק האנטומיה והפתולוגיה, התרי"ג-1953, ובתקנותיו משנת התשמ"א-1981.

על-פי חוק האנטומיה והפתולוגיה, התרי"ג-1953, הצוות הרפואי חייב להודיע למשפחת הנפטר על הכוונה להשתמש באבריו להצלת חיים. עם זאת, נהוג לפנות למשפחת הנפטר ולקבל את הסכמתם המפורשת לתרומת איברים.³

¹ תקנון מד"א.

² פרופ' אילה שנהר, מנהלת שירותי הדם, שיחת טלפון, 1 ביוני 2003.

³ הגב' תמר אשכנזי, מנהלת המרכז הלאומי להשתלות, שיחת טלפון, 27 במאי 2003.

יצוין כי במשרד הבריאות נתון בשלבי הכנה חוק השתלות שמטרתו להסדיר את נושא תרומות האברים וההשתלות בישראל. תזכיר החוק יוגש בימים הקרובים לוועדת השרים לענייני חקיקה. הצעת החוק עוסקת בהסדרת מעמדו של המרכז הלאומי להשתלות, מעגנת את איסור הסחר באיברים וקובעת ענישה פלילית על עבירה זו.

בכנסת ה-15 הוגשה הצעת חוק עידוד תרומת איברים, התש"ס-2000, על-ידי חה"כ עזמי בשארה וענת מאור. לפי הצעת חוק זו מחזיק כרטיס אדי (ראה להלן) זכאי לעדיפות בתור להשתלה לפי קריטריונים שיקבע המרכז הלאומי להשתלות, וכן להנחה של 25% בתשלום מס ביטוח בריאות במשך שלוש שנים.

נוסף על כך, לפי הצעת החוק, כשנלקח מנפטר איבר להשתלה תהיה המשפחה הקרובה זכאית לעדיפות בתור להשתלה אם מי מבני המשפחה יזדקק להשתלת איברים, לפי הקריטריונים שיקבע המרכז הלאומי להשתלות, וכן להנחה של עד 50% בתשלום מס בריאות למשך שלוש-חמש שנים מיום התרומה, על-פי דירוג שיקבע השר בתקנות המבוססות על גובה המס.⁴

בכנסת ה-14 הוגשה הצעת חוק הטבות למשפחות תורם אברים, התשנ"ז-1997, על-ידי חה"כ עזמי בשארה וזאב בויס. לפי הצעת החוק, בתמורה לתרומת איבר להשתלה תקבל המשפחה הקרובה סכום חד-פעמי של 10,000 ₪, הנחה של 50% בתשלום ביטוח בריאות למשך שלוש שנים מיום התרומה ובדיקה תקופתית חינם בקופות-החולים.⁵

בשתי הצעות החוק שהוצגו לעיל הוצע כי כרטיס אדי החתום בידי אדם בגיר יהיה ראיה לכאורה לאישור התורם לתרומה, ורופא לא יזדקק לאישור משפחת התורם אם ראה כרטיס חתום. הצעות חוק אלה לא עברו קריאה שנייה.

3. כרטיס אדי⁶

אגודת אדי היא חלק מהמרכז הלאומי להשתלות, הפועל כיחידת סמך בתוך משרד הבריאות. היא הוקמה בידי משפחתו של אהוד בן דרור, אשר נפטר בעת המתנה להשתלת כליה. אדי מפעילה מאגר מידע ממוחשב של כל תושבי ישראל אשר הצהירו שהם מוכנים לתרום איברים אחרי מותם.

נוסף על המימון של משרד הבריאות, אדי נסמך על חסויות כדי לקדם קמפיינים להגברת המודעות לנושא תרומות איברים.

כרטיס אדי הוא כרטיס תורם, ויכול לחתום עליו כל אדם בן 18 ומעלה. החתימה על הכרטיס מבטאת את נכונותו של האדם לתרום את איבריו. עם זאת, כאשר נשקלת אפשרות להשתמש באיברים להשתלה מבקשים כאמור את הסכמת המשפחה.

במאגר אדי חתומים כיום 214,000 איש. בשנת 2002 חתמו על כרטיס אדי לתרומת אברים 41,607 איש, לעומת 18,325 בשנת 2001.

הנכונות לתרום איברים בישראל נמוכה מאוד לעומת מדינות המערב. מנתוני ארגון הבריאות העולמי עולה כי שיעור התורמים במדינות מערביות הוא כ-20 תורמים למיליון נפש בשנה; בישראל שיעור התורמים הוא כ-10 תורמים למיליון נפש.

⁴ הצעת חוק עידוד תרומת איברים, התש"ס-2000, פ/1700.

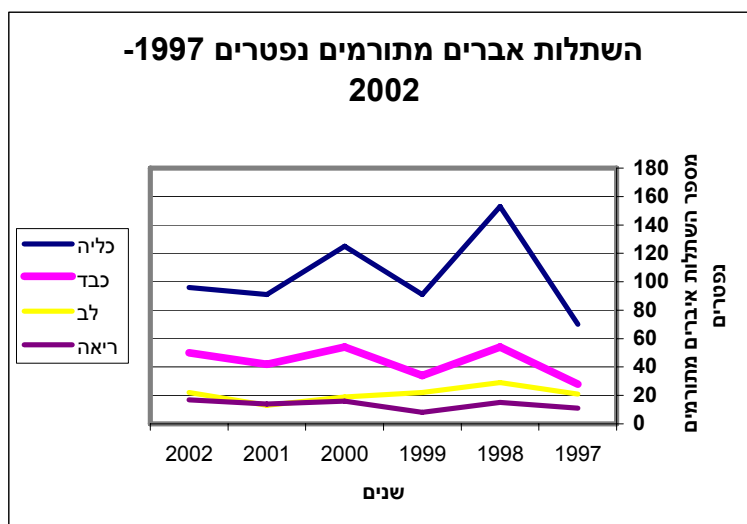
⁵ הצעת חוק הטבות למשפחות תורם אברים, התשנ"ז-1997, פ/1622.

4. נתונים על שיעור תרומות האיברים ועל הצורך בתרומות איברים⁷

להלן כמה נתונים על תרומת איברים ועל השתלות בשנת 2002:

- בסוף השנה המתינו יותר מ-1,000 איש להשתלת אברים;
- מספר ההשתלות מתורמים נפטרים עלה בכ- 15% לעומת שנת 2001;
- ניצלו חייהם של 256 איש בזכות תרומות אברים;
- כ- 414 איש קיבלו תרומת קרניות והושב להם מאור עיניהם. זה גידול של כ- 70% במספר תרומות הקרניות;
- 77 איש שהמתינו להשתלה נפטרו וכ- 100 איש נוספים ירדו מרשימת הממתינים להשתלה עקב הידרדרות במצבם הרפואי;
- 1. 74 חולים עברו השתלות בחו"ל.

בטבלה שלהלן מוצג שיעור השתלות איברים מתורמים נפטרים בשנים 1997-2002 לפי סוגי ההשתלות:

⁶ מתוך אתר המרכז הלאומי להשתלות ואדי, http://www.health.gov.il/transplant/about_adi.htm

⁷ לקוח מתוך אתר המרכז הלאומי להשתלות ואדי: http://www.health.gov.il/transplant/about_adi.htm

5. סוגיית מתן זכות קדימה לחותמים על כרטיס אדי

כאשר דנים בנושא של מתן זכות קדימה בהמתנה להשתלות למי שחתם על כרטיס אדי יש לשקול כמה היבטים הנוגעים להחלטה זו:⁸

- את נושא ההשתלות בישראל מסדיר ומנהל משרד הבריאות באמצעות המרכז הלאומי להשתלות. סדר ההשתלות נקבע על-פי שיקולים רפואיים ובהם התאמה רפואית, זמן ההמתנה ודחיפות ההשתלה. קביעת זכות קדימה על-פי שיקולים אחרים אינה תמיד עולה בקנה אחד עם השיקולים הרפואיים;
- ייתכן שאדם אשר הוא או מי מבני משפחתו זקוק להשתלה יחתום על כרטיס אדי רק כדי "לקדמו" בתור להשתלות ולאחר מכן יבטל את חתימתו על הכרטיס;
- יש לדון בהשלכות מתן תגמול עבור תרומת איברים או עבור נכונות לתרומת איברים. מההיבט של עידוד סחר באיברים.

6. עידוד תרומת איברים – מבט השוואתי⁹

כאשר דנים במדיניות תרומת איברים בעולם צריך להבחין בין שתי תפיסות מרכזיות: יש מדינות המפעילות מערכת של **opt-out**, שלפיה אדם נחשב לתורם אלא אם הביע התנגדות מפורשת לכך. לעומת זאת, במערכת של **opt-in** אדם אינו נחשב לתורם אלא אם חתם על מסמך שבו הביע את נכונותו לתרום איברים לאחר מותו.

בשנות ה-60 וה-70 רוב המדינות נקטו מדיניות של **opt-in**. ואולם, במהלך שנות ה-80, בשל מספר מועט של מתנדבים לתרומת איברים, החליפו כמה מדינות את השיטה ועברו למדיניות של **opt-out** שלפיה העדר סירוב כמוהו כ"הסכמה משוערת" לתרומת איברים.

באוסטריה, בצרפת, בהונגריה, בפולין ובפורטוגל נקוטה מדיניות של **opt-out**, ורק מי שרוצה להביע התנגדות מפורשת למתן תרומת איברים נרשם במרכז לרישום תרומות. **בבלגיה, בדנמרק, באיטליה, בהולנד ובשבדיה**, נרשמים הן של מי שמסכים הן של מי שמסרב לתת תרומה.

בהולנד מי שנרשם יכול לתת שם של אדם מסוים שאפשר להתייעץ עמו על מתן התרומה לאחר מותו. **בדנמרק**, בעקבות תיקון בחוק ההשתלות, מאז שנת 2001 החלטתו של אדם לתרום את איבריו צריכה להיות מקובלת גם על ילדיו. מבדיקת הרכב הנרשמים בהולנד עולה כי 55% מהרשומים במרכז רישום התרומות מוכנים לתרום, 35% מהנרשמים הביעו התנגדות לתרום ו-10% מהנרשמים הותירו את ההחלטה בידי חבר או קרוב משפחה.

בבריטניה, כמו בישראל, יש מערכת **opt-in**, ורק מי שמוכן לתרום איברים נרשם.

יש הבדל בין המדינות גם מבחינת גיל המינימום להסכמה לתרומה:

באוסטריה, בבלגיה, בהונגריה, בפולין, בפורטוגל ובשבדיה אין גיל מינימום למתן הסכמה לתרומת איברים. **בצרפת** אפשר לרשום רק אנשים שגילם מעל 13. **בהולנד** טופס בקשה או סירוב

⁸ הגב' תמר אשכנזי, מנהלת המרכז הלאומי להשתלות, שיחת טלפון, 27 במאי 2003.

⁹ פרק זה מבוסס על Hakan Gabel, *National Donor Regisers in Eouper* (טרם פורסם); נמסר מהמרכז הלאומי להשתלות.

לתרומה נשלח רק לתושבים שגילם מעל 18, אולם בני 12-16 יכולים להירשם כמתנגדים למתן תרומה.

נוסף על האמור לעיל, המדינות נבדלות זו מזו גם בצורך לבקש את הסכמת המשפחה למתן תרומת האיברים. **באוסטריה** לא פונים למשפחה לבקש את אישורה, ואילו **בספרד** מתחשבים בדעתה של המשפחה גם כאשר הובע רצון לתרום.

מקורות

תקנון מגן דוד אדום.

חקיקה

הצעת חוק עידוד תרומת איברים, התש"ס-2000, פ/1700.

הצעת חוק הטבות למשפחות תורם אברים, התשנ"ז-1997, פ/1622.

שיחות טלפון

שנהר אילה, מנהלת שירותי הדם, 1 ביוני 2003

אשכנזי תמר, מנהלת המרכז הלאומי להשתלות, 27 במאי 2003.

אתרי אינטרנט

המרכז הלאומי להשתלות ואדי, http://www.health.gov.il/transplant/about_adi.htm